KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNDE GÖÇ OLGUSUNUN PSİKOLOJİK YANSIMALARI VE HEMŞİRELİK/TEDAVİ BOYUTU

Psychological Reflections of Immigration and Nursing/Treatment Size in Cultural Compliance Process

Şenay Betül ÜNAL

Ankara Şehir Hastanesi, betul9090@hotmail.com Ankara/Türkiye

Doç. Dr. Birgül ÖZKAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
ozkanbirgul7@gmail.com Ankara/Türkiye

ÖZ

Anahtar Kelimeler

Psikiyatri Hemşireliği,
Kültür, Göç ve Göçmenlik,
Suriye, Psikolojik Travma

Keywords

Psychiatric Nursing,
Culture, Emigration and
Immigration, Syria,
Psychological Trauma

Araştırma, Suriye'den Türkiye'ye göç eden genç bireylerin göç sonrası kültürel uyum sürecinde yaşadıkları psikolojik yansımalar, uygulamada kullanılan yöntemlerin hemşirelik ve tedavi boyutunu sistematik olarak araştırmak amacıyla planlanmıştır. Çalışma 2015-2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma için Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tez tarama merkezi, Google Scholar, PsychINFO- American Psychological Association, PubMed veri tabanları kullanılmıştır. Bu çerçevede PICOS kriterlerine göre 40 çalışma içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Çalışmada kültürel uyum sürecinde göç olgusunun ruh sağlığına etkisi, göç, savaş gibi travma kaynaklı olaylar ile hemşirelik ve tedavi yöntemleri kapsamında incelemenin aydınlatıcı olacağı düşünüldüğü hareket edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre göç olgusu bireylerde ruhsal sorunlar (travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete vb.) kültürleşme stresi ve yaşam koşullarında olumsuz riskler (korku, aitlik sorunu, yabancılaşma duygusu) ile karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu süreçte hemşire olarak göç sonrası sağlığı geliştirme ve koruma boyutu ele alınmaktadır. Karşılaşılan sorunlara karşı oluşturulan tedavi süreci yöntemlerinin (EMDR, telepsikiyatri) olumlu yönde geliştirilmeye çalışıldığı belirlenmiştir.

ABSTRACT

Research, after the exodus of young people from Syria who emigrated to Turkey in the process of acculturation psychological effects they live, the size of the application of the methods used in nursing and treatment is investigated systematically. The study was carried out between the years 2015-2019 and the Higher Education Board (HEC) thesis scanning center, Google Scholar, PsychINFO-American Psychological Association, PubMed databases were used for the research. In this context, 40 studies according to PICOS criteria were evaluated by content analysis. In this study, it was thought that it would be useful to examine the effect of migration phenomenon on mental health in the process of cultural adaptation, trauma related events such as migration, war and nursing and treatment methods. According to the results of the study, migration phenomenon was determined that individuals with mental disorders (post-traumatic stress disorder, anxiety, etc.) acculturation stress and experienced negative risks (fear, belongingness, foreign feelings) in terms of living conditions. In this process, as a nurse, health promotion and protection dimension after migration is discussed. It has been determined that the treatment process methods (EMDR, telepsychiatry) which are created against the problems encountered are tried to be developed in a positive way.

1. GİRİŞ

Bireylerin ya da toplumların doğal afet, ekonomik, eğitim, savaş/terör veya din nedenlerinden kaynaklı, yaşamlarının belirli bir kısmını veya tamamını geçirmek için yaşadıkları yeri terketmeleri göç, terkeden kişiler göçmen olarak ifade edilmektedir (Aydın, 2017: 306-307; Aydoğan ve Metintaş, 2017: 39; Beşer ve Tekkaş Kerman, 2017: 143, Göç İstatistikleri Raporu, 2017: 3). Göç, iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılır. İç göç, yaşadıkları ülke içerisinde bir şehirden başka bir şehire yerleşme; dış göç ise yaşadıkları ülkeden başka ülkeye yerleşme durumudur (Aydoğan ve Metintaş, 2017: 39). Göç Raporu'na göre düzensiz göç, bireyin hukuki olmayan yollarla ülkeye girişi ya da kalması için belirlenen süreden fazla kalması durumu; düzensiz göçmen. Hukuki olmayan yollarla ülkeye giriş yapan yada kalması için belirlenen süreden fazla kalan kişi olarak tanımlanmaktadır (2016: 21).

2016 yılında yayınlanan Göç Raporuna göre 2015 yılında giriş yapan toplam yabancı sayısı 34.285.711 ve sayıları giderek artmaktadır (Göç Raporu, 2016: 32). Türkiye'ye hava, kara ve deniz yolları ile ulaşmaktadırlar (Göç Raporu, 2016: 32). Yakalanan düzensiz göçmenlerin 2015 (73422), 2016 (69455), 2017 (50217), 2018 (34053), 27.02.19 (2761) yıllarında uyruklarına bakıldığında genellikle Suriyeli bireylerden oluştuğu dikkat çekmektedir (TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Ülkesindeki iç karışıklıkların neden olduğu savaştan kaçarak ülkemize gelen Suriyeli göçmenlerden dolayı göç olgusunun fark edilir şekillerde etkisi karşımıza çıkmaktadır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017: 10; Aslantürk ve Tunç, 2018: 13).

Savaşın yıkıcı sonuçları bireyde veya toplumda travmatik durumlara yol açabilir. DSM-5'e göre travmanın tanımı, cinsel şiddete maruz kalma, gerçekleşen ölüm veya ölüm tehdidi, ciddi yaralanma durumlarını kapsamaktadır.

Tablo 1: DSM-5'e Göre Örselenme (Travma) ve Tetikleyici Etkenle (Stresörle) İlişkili Bozukluklar Listesi

DSM-5'e göre örselenme (travma) ve tetikleyici etkenle (stresörle) ilişkili bozukluklar
* Tepkisel Bağlanma Bozukluğu
* Sınırsız Toplumsal Katılım Bozukluğu
* Örselenme Sonrası Zorlanma (Travma Sonrası Stres) Bozukluğu
* Akut Gerginlik (Stres) Bozukluğu
* Uyum Bozukluğu

Kaynak: Kılınç, Yıldız ve Harmancı, 2017: 183

Travmatik olaylar genellikle akut geliştiği için birey ya da toplum bu aşırı beklenmeyen durum karşısında bazı davranışsal ve duygusal tepkiler verebilir (Kılınç, Yıldız ve Harmancı, 2017: 183). Yaşanılan savaşın can kaybı olarak algılanışı buz dağının görünen kısmıdır, altta kalarak görünmeyen kısmı ise bireylerde ya da gruplarda bıraktığı psikolojik travma etkisidir (Çicek ve Güngörmüş, 2018: 2388). Bu bağlamda oluşan travmatik sonuçlarla karşılaşan bireylere psikiyatri hemşiresi olarak neler yapılabilir ve geliştirilen tedavi yöntemlerinin neler olduğu incelenmelidir.

Bu makalenin amacı kültürel uyum sürecinde göç olgusunun ruh sağlığı üzerindeki etkisini incelemek, gerekli hemşirelik müdahaleleri ve tedavi yöntemlerini açıklayarak literatüre katkı sunmaktır. Çalışmada kültürel uyum sürecinde göç olgusunun ruh sağlığına etkisi, göç, savaş gibi travma kaynaklı olaylar ile hemşirelik ve tedavi yöntemleri kapsamında incelemenin faydalı olacağı düşünülerek hareket edilmiştir.

2. BULGULAR

Araştırma, Suriye'den Türkiye'ye göç eden genç bireylerin göç sonrası kültürel uyum sürecinde yaşadıkları psikolojik yansımalar, uygulamada kullanılan yöntemlerin hemşirelik ve tedavi boyutunu sistematik olarak araştırmak amacıyla planlanmıştır. Bu çerçevede Tablo 2'de gösterilen PICOS kriterlerine göre 40 çalışma içerik analiziyle değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Araştırma PICOS Kriterleri

PICOS	
P (Population)	Suriye'den Türkiye'ye göç eden genç bireyler
I (Intervention)	Kültürel uyumda göçün psikolojik yansımaları
C (Comparators)	Hemşirelik Boyutu Tedavi Boyutu
O (Outcomes)	Yaşamdan zevk almama Öz bakımda yetersizlik Ruh sağlığı sorunları (sosyal uyum bozukluğu, anksiyete, posttravmatik stres, depresyon ve psikoz) Psiko-somatik şikâyetler Korku, aitlik sorunu, yabancılık duygusu, boşluk hissi, kişilik-kimlik sorunu, aşağılanmış duygusu, kuşkuculuk, suçluluk duygusu, güvensizlik, ötekileşme sorunu ve şiddet (cinsel, fiziksel vb.) gibi olumsuz riskler Kültürleşme stresi EMDR, telepsikiyatri
S (Study Design)	Nitel, Etkileşimsiz, Tarihsel Analiz

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tez tarama merkezi kullanılarak, 'hemşirelik', 'psikiyatri', 'psikoloji' konuları ile bu araştırmaya dâhil edilen yüksek lisans ve doktora tezleri incelendiğinde psikoloji konulu tezlerde bir yığılma görmekteyiz. Çalışmaların konuya göre dağılımı aşağıdaki Tablo 3'den inceleyebilirsiniz.

Tablo 3: Türkiye'de 'Göç' Kelimesiyle Yürütülen Toplam Yüksek Lisans Tez Çalışmalarının Konularına Göre Dağılımı

Araştırmaya dâhil edilen yüksek lisans tezlerinin hemşirelik konusunda Suriyeli genç göçmenlerle yapılan 2 (Çiçek, 2015; Korkmaz, 2017); psikiyatri konusunda 2 (Erbaş, 2017; Özen, 2018); psikoloji konusunda 4 (Yangın, 2017; Üsten, Öcal, Gündül, 2018) tane tespit edilmiştir. 2018 yılında yapılan hemşirelik konusundaki tez çalışması kadın sağlığı ile ilgili olduğundan; 2015 yılında psikoloji alanında yapılan 2 adet tezin bir tanesi çocuk diğeri de Bulgaristanlı göçmenlerle yapıldığı için; 2016 yılında uygulanan 2 adet tez iç göç nedeniyle; 2017'de yine çocuklara yönelik, Türkiye'den yurt dışına giden göçmenlere ve Bulgaristan göçünü yaşamış bireylere uygulanması; 2018 yılında Boşnak göçmenleri, Avrupa'daki Türk göçmenler, çocuk, Türkiye'den yurt dışına göç, iç göç gibi konular ele alındığı için çalışmamızdan çıkartılmıştır. Belirtilen konulardan yalnızca psikoloji alanında 1 adet doktora tezi bulunmaktadır. İncelendiğinde Almanya'da yaşayan Türkler ile ilgili olması sebebiyle çalışmada bakılmayacaktır.

'Kültürel Uyum' tez adı ile araştırma yapıldığında sosyoloji, psikoloji, işletme, eğitim ve öğretim konularındaki yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımını Tablo 4'den görebilirsiniz.

Tablo 4: Türkiye'de 'Kültürel Uyum' Kelimesiyle Yürütülen Toplam Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Tezlerin içerik uygunluğu değerlendirildiğinde; yüksek lisans tezleri Türkiye'deki Pomak Türkleri (Ergene, 2015), küresel uyum-girişimcilik ilişkisi (Üzümcü, 2017), Suriyeli öğrenci ile sınırlaması olmayan yabancı uyruklu öğrencileri (Konate, 2017) ve Azerbaycanlı öğrencileri konu alması (Verdiyev, 2018) nedeniyle çıkartılmıştır. 2016 yılında yapılan yüksek lisans tezi yazar tarafından kısıtlandığı için tam metne ulaşılamamıştır. Benzer tez adıyla ilgili iletişim bilimleri (Kaya, 2018) ve din (Sağır, 2018) konusunda 2 adet çalışma bulunmuştur. Din psikolojisi ve post- Sovyet göçmenleri konusunda yapılan doktora tezinin araştırmayla ilişkisi tespit edilmemiştir.

Google Akademik veri tabanı ile 'Suriye'den Türkiye'ye göç ve hemşirelik' kapsamında literatür taraması yapıldığında toplamda 70 olmak üzere; 2015 yılında 10, 2016 yılında 21, 2017 yılında 17, 2018 yılında 19, 2019 yılında 3 çalışma yapılmıştır. Ayrıntılı incelemeler yapılarak. Çocuk, kronik hastalık, güvenlik, barınma, eğitim vb. konularını içermesi nedeniyle ilgili çalışma sayısı 2015 tarihinde 1, 2017 tarihinde 3 ve 2018 tarihinde 1 şeklinde toplamda 5 olmuştur. Suriyelilerin kültürel adaptasyon sorunları hakkındaki makalelerin yıllara göre oranları tablo 5'de belirtilmektedir.

Tablo 5: Türkiye'deki Suriyelilerin Kültürel Adaptasyon Sorunlarını İçeren Makale Sayıları

Bu makaleye, 2015 (1), 2016 (2), 2017 (3), 2018 (2) yıllarındaki kültürel adaptasyon sorunlarını içeren akademik çalışmalar dâhil edilmiştir.

TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 2016 yılında yapılan Göç Raporları sonuçları makaleye veri sağlamıştır. 2019 yılında düzenlenen basında göç haberleri incelendiğinde, 'Göç Kurulunun Yedincisi' isimli haber de göçmenlere yönelik görüşleri iletilmiştir (TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Bir diğeri ise 'Uyum Buluşmaları' kapsamında düzenlenen etkinlik haberinde 'mülteci' kelimesi olması sebebiyle araştırma dışı bırakılmıştır (TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Türk Kızılay'ı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü'nün Göç İstatistikleri Raporları incelenerek makale içeriği desteklenmiştir (Göç İstatistik Raporları, 2017).

Göç Araştırma Vakfı tarafından 11 Haziran 2018 tarihinde yayınlanan Dünya Göç Raporu genellikle mültecilere yönelik değerlendirmeler incelendiğinden çalışmaya eklenmemiştir (Dünya Göç Raporu, 2018).

'Immigration', 'migration reflections', 'depression among immigrant', 'Syrian immigrant', 'acculturation' kelimeleri kullanılarak Psych INFO sitesinde araştırmalar yapılmıştır. Literatür taraması sonucunda yürütülen bilimsel çalışmaların yıllara göre dağılımı Tablo 6'de gösterilmektedir.

Tablo 6: Psych INFO Veri Tabanında Çalışma Kapsamına Uygun Kelimelerle Yürütülen Bilimsel Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yürütülen çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında genel olarak 2016 tarihinde yoğunlaştığı ve Suriyeli göçmenlere yönelik yürütülen araştırmalarda sınırlılık gözlenmektedir. 'Refugee', 'children', 'adolescent', 'Asian Indian Students', 'for making Chinese' gibi kelimeleri içermesi ve ücretli erişimi olan haber ve araştırmalar çıkartılarak uygun bulunan kelimeler doğrultusunda, çalışma tekrarları önlenerek ikincil veri kaynağı olan mektuplara (2) ve makalelere (3) ulaşılmıştır.

PubMED veri tabanında 'Syrian emigration'(7), 'Syrian immigrant' (41) şeklinde yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmalarda genellikle 'refugee', 'children', 'disease', 'Arab migrants' gibi kelimelerin olması nedeniyle bu makaleye uygun olmadıkları tespit edilmiştir. 2016 ve 2018 yıllarında yapılan iki çalışmadan veri kaynağı sağlanmıştır. 'Cultural adaptation' hakkındaki 2 adet makale değerlendirilmiştir.

Göç sonrası yaşanan sorunların hemşirelik boyutuna göre incelenmesi sonucunda 2 adet bilimsel çalışma bulunmuştur. Halk sağlığı hemşiresi olarak göç yaşayan bireye neler yapılabilir sorgulanmıştır, diğer çalışma göçmenlere tedavi yapan hemşirelerin yetkinliği ile ilgilidir.

Çalışmaya dahil edilen EMDR hakkında Pub MED veri tabanında yürütülen bilimsel çalışmalar; uzun süreli depresyon (1), tekrarlayan depresyon (1) ve travma sonrası stres bozukluğu (1) gibi sorunlar üzerinde durmaktadır. 'Telepsikiyatri: Şimdi ve Burada' adlı çalışmada sağlık sistemine yararlı olacak bir çalışma olduğu açıklanmaktadır (Bal ve arkadaşları, 2015). Mevcut göç yaşayan bireylere uygulanmış çalışma bulunmamaktadır.

Bu makaledeki anahtar kelimeler, Türkiye Bilim Terimleri (TBT) arama bölümüne 'psikiyatri', 'kültür', 'göç', 'Suriye' 'travma' kelimeleri yazılarak, Türkçe anahtar kelimeler Türkiye Bilim Terimleri (TBT); İngilizce anahtar kelimeler Medical Subject Headings (MESH) alt kategorilerinden seçilmiştir.

3. TARTIŞMA

Türkiye en çok göç alan ülkelerin başında gelmektedir (Göç Raporu, 2016: 9). 2016 yılında yayınlanan Göç Raporu ve 2018 yılı Göç İstatistikleri Raporu sonuçları incelemeleri doğrultusunda güncel Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısına ulaşamadığı için Mülteciler Derneği tarafından yayınlanan bilgiye göre göçmen sayısı toplam 3 milyon 644 bin 342 kişidir (2019).

'APA GUIDELINES for Psychological Practice with Boys and Men' isimli çalışmada, sosyal veya politik sonuçlardan dolayı ülkesinden Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) giden düzensiz erkek göçmenler federal gözaltı tesislerine alınmaktadır. Bir topluluktan çıkma, topluluktan ayrılma, göç yolculuğu sırasında ve sınır geçişlerinde fiziksel ve psikolojik travma olasılığı bağlamında ele aldığımızda yaşamış oldukları risk faktörlerinin artması ile bireyler psikolojik, ailevi, çevresel ve ekonomik olarak olumsuz etkilenmektedir (APA GUIDELINES, 2018: 19). Benzer şekillerdeki olumsuz etkilenmelere ek olarak

Suriye'den deniz yolu ile Türkiye'ye giriş yapmak isteyen düzensiz göçmenlerin ölüm riski olması nedeniyle oluşabilecek zararlar kontrol edilmeye çalışılmaktadır (Göç Raporu, 2016: 60).

Göç sonrası yaşamdan zevk almama, bireysel ihtiyaçlarda yetersizlik, ruh sağlığı sorunları (sosyal uyum bozukluğu, anksiyete, posttravmatik stres, depresyon ve psikoz) gibi psiko-sosyal etkilenmeler ve bunlara ek olarak psikosomatik şikayetler görülebilmektedir (Aydoğan ve Metintaş, 2017: 43; Aydın, 2017: 307; Çicek ve Güngörmüş, 2018: 2388, 2390).

Ayrıca yaşam koşullarında korku, aitlik sorunu, yabancılık duygusu, boşluk hissi, kişilik-kimlik sorunu, aşağılanmış duygusu, kuşkuculuk, suçluluk duygusu, güvensizlik, ötekileşme sorunu ve şiddet (cinsel, fiziksel vb.) gibi olumsuz risklere sahip olabilirler (Aslan, 2016: 67-68; Aydın, 2017: 308-310; Gündoğmuş, ve Gayırnal, 2019: 568). Psikologlar ve göçmenlerin sağlığından endişe duyan kurumların, Başkan Obama'ya göndermiş oldukları mektupta; göç stresi sonrası yetişkinlerde öfke, geri çekilme davranışlarına ve düşük akademik başarıya sahip olduklarını düşünülmektedir (2016).

Göç olgusunun etkisi sonrası bireylerde kültürleşme süreci başlamaktadır. Kültürleşme; farklı ülke kişilerin birbiriyle etkileşimi sonucu gelişen değişim olarak tanımlanmaktadır (Saygın, Hasta, 2018: 303). 'Report of the APA Presidential Task Force on Immigration' isimli çalışma, yeni bir dili ve kültürü öğrenme süreci, yaşanan ayrımcılık ve kendi kültürü ile bulunduğu kültürü ilişkilendirmenin göçmenlerde kültürleşme stresine neden olduğunu düşünmektedir. Yapılan çalışma, göçmenlerin göç olgusunun yansımalarına tutarsız sonuçlar verdiğini bulmuştur (2012: 28). Çalışma Suriyeli göçmenlere yönelik yapılmadığı için çalışma sonuçları verilmemiştir. Kesitsel analiz tarihleri dışında olmasına rağmen karşılaşılabilecek bir durum olabilir düşüncesiyle paylaşılmıştır.

'Savaş ve Göçlerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarına Etkisi ve Halk Sağlığı Hemşireliğinin Rolü' isimli çalışma halk sağlığı hemşiresi olarak göç yaşayan bireylerin karşılaşılabileceği problemler, psikolojik sorunlar ve sağlığın geliştirilmesi/korunması alanında neler yapılabilir sorusunu ayrıntılı bir şekilde cevap aramışlardır (2018). Shaffer ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışma, hemşirelerin önemi ve hemşireleri en savunmasız kişilere (göçmen) bakım verirken olumsuz toplumsal algıyı yıkabilecek kişiler olarak görmektedir. Tamamına erişim ücretli olduğu için makale hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Karşılaşılan sorunlara karşı tedavi yöntemleri incelendiğinde; EMDR hakkında toplamda 277 çalışma bulunmaktadır. Ahşap ve arkadaşlarına göre (2018) uzun süreli depresyon ve Luca Ostacoli, Sara Carletto, Marco Cavallo ve ark, (2018) tekrarlayan depresyonda EMDR yönteminin kullanımının tedavi sürecini olumlu etkilediğini düşünmektedir. Travma sonrası stres bozukluğu olan 12 hastaya yoga ile birlikte EMDR tedavisi 5 gün uygulanmıştır ve benzer uygulanabilir iyileşme gözlenmiştir (Zepeda Mendez M, Nijdam MJ, Ter Heide FJ ve ark, 2018). Chen ve arkadaşlarının (2015) yürüttüğü bilimsel çalışmada erişim kısıtlılığı belirlenmiştir. Novo Navorro (2018) tarafından travma sonrası stres bozukluğu üzerinde durulan '25 years of Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR): The EMDR therapy protocol, hypotheses of its mechanism of action and a systematic review of its efficacy in the treatment of post-traumatic stress disorder' isimli çalışmanın orijinali İspanyolca olduğu için anlaşılır çalışma sonucuna ulaşamamaktadır. Bal ve arkadaşları tarafından (2015) 'Telepsikiyatri: Şimdi ve Burada' adlı çalışmada sağlık sistemine yararlı olacak bir çalışma olduğu açıklanmaktadır. Evde telepsikiyatri, adli telepsikiyatri, acil durum telepsikiyatrisi, rutin telepsikiyatri alt başlıklarında uygulanmaktadır. Mevcut göç yaşayan bireylere uygulanmış çalışma bulunmamaktadır.

SONUÇLAR

Konuyla ilgili literatür incelemeye alındığında, akademik alanda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Her yıl artmakta olan göçmen bireylerden kaynaklı Göç Politikaları ve Projeleri Dairesi Başkanımız Muhammet Selami Yazıcı'nın 'Göç Kurulunun Yedincisi'nde aktardığı 'Türkiye'deki Yabancıların Statülerine göre ihtiyaç analizi' kaynak alınarak gelecek yıllara yol gösterici çalışmalar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Göç (migration), göçmen (immigrant), kültürlenme (acculturation) ve kültürel uyum (cultural adaptation) kelimelerinin geçtiği çalışma sayısının kısıtlılığı dikkat çekmektedir. Genellikle mülteci (refugee) kelimesi kullanılmaktadır. Göç olgusunun hemşirelik/televizyon boyutunda bilimsel çalışma azlığı nedeniyle sağlık hizmetlerinin planlanması ve mevcut koşulların geliştirilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Temel olarak belirtilen kaynaklardan destek alınmıştır, fakat çalışma kalitesinin

arttırılması için belirli verilerden yararlanılmıştır. Yabancı kaynaklarda (PsychINFO, PubMed) genellikle çocukların ailelerinden ayrılmaları ve oluşabilecek ruhsal sorunları üzerinde durulmuştur. Ailelerin çocuklarından ayrılmaları ve yaşanan ruhsal sorunlara yönelik yapılan sınırlı çalışma bulunmaktadır. Bu makale için veri tabanları kullanılarak araştırma yapılırken erişim sorunu yaşanmıştır. Bir sonraki süreçte ücretsiz ve kolay ulaşılabilen veri ağı tercih edilirse araştırma kapsamındaki ikincil veri kaynakları sayısı artabilir.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1(2), 7-39.
- GUIDELINES for Psychological Practice with Boys and Men. (2018). American Psychological Association, <http://www.apa.org/about/policy/psychological-practice-boys-men-guidelines.pdf> adresinden erişildi. (ET: 03 03 19)
- Aslan, D. (2016). Yeti Yitimi Kavramı ve Yer Değiştirme, Savaş, Göç ve Sağlık. Ankara Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 67-70.
- Aslantürk, O. ve Tunç, Y. E. (2018). Yabancıların Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamı. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 13-20.
- Aydoğan, S. ve Metintaş, S. (2017). Türkiye'ye Gelen Dış Göç ve Sağlığa Etkileri. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 2(2), 37-45.
- Bal, U. vd. (2015). Telepsikiyatri: Şimdi ve Burada. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. Current Approaches in Psychiatry*, 7(2), 136-148.
- Beşer, A. ve Tekkaş Kerman, K. (2017). Göç Eden Bireylerin Öncelikli Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetine Ulaşımdaki Engeller. *Halk Sağlığı Hemsireliği ve Dezavantajlı Gruplar Özel Sayısı*, 3(3), 143-148.
- Crossroads The Psychology of Immigration In The New Centur. (2012). Report of the APA Presidential Task Force on Immigration. American Psychological Association, <http://www.apa.org> adresinden erişildi. (ET:05.03.19)
- Çicek, E. ve Güngörmüş, Z. (2018). Savaş ve Göçlerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarına Etkisi ve Halk Sağlığı Hemsireliğinin Rölü. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 4(19), 2387-2393.
- Çicek, E. (2015). Savaş Nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye Göç Eden Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarındaki Değişimler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Dünya Göç Raporu. (2018). <http://gocvakfi.org/2018-dunya-goc-raporu/> adresinden erişildi. (ET:03.03.19)
- Erbaş, M. (2017). Üniversite Öğrenimi için Göçle Yeni Gelmiş Öğrencilerle Yerleşik Öğrenciler Arasındaki Kaygı Düzeyleri ve Bağlanma Stillerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Ergene, D. (2015). Türkiye'deki Pomak Türkleri ve Sosyo-Kültürel Uyum Süreci. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Göç İstatistikleri Raporu. (2017). Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü.
- Göç Kurulunun Yedincisi. (2019). TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-kurulunun-yedincisi-gercekleştirildi-350-359-12004-icerik> adresinden erişildi. (ET:02.03.19)
- Göç Raporu. (2016). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Güdül, Ö. T. (2018). Suriyeli Kadın Göçmenlerin Travmatik Yaşantıya Bağlı Ruh Sağlığı Sorunlarının ve Sosyal Destek Süreçlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, T.C. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

- Gündoğmuş, B. ve Gayırnal A. (2019). Toplumsal Kabul ve Uyum Süreci Bağlamında Suriyeli Göçmenler. *Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*, 5(5), 559- 577.
- Kahya, H. (Ed) (2017). Aydın, C. (2017). Göçmenlerin Karşılaştıkları ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz. *Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences*, 305-310.
- Kaya, R. (2018). Türkiye'deki Post-Sovyet Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecinde Medya Kullanımının Yansımaları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir*.
- Kılınç, G. vd. (2017). Toplumsal Travmatik Olaylar ve Aile Ruh Sağlığı. *Journal of Psychiatric Nursing*, 3(2), 182-188.
- Konate, T. (2017). Yabancı Öğrencilerin Kültürel Uyumunda Kültürel Zekanın Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya*.
- Korkmaz, M. (2017). Samsun'da Yaşayan Göçmenlerin Sağlık Hizmetleri Kullanımını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun*.
- Letter. (2016). <https://www.apa.org/advocacy/immigration/continued-deportations-letter.pdf> adresinden erişildi. (ET:03.03.19)
- Ostacoli, L. vd. (2018). Comparison of Eye Movement Desensitization Reprocessing and Cognitive Behavioral Therapy as Adjunctive Treatments for Recurrent Depression: The European Depression EMDR Network (EDEN) Randomized Controlled Trial. *Frontier in Psychology*, 9(74), 1-12.
- Mülteciler Derneği. <https://multeciler.org.tr/> adresinden erişildi. (ET:05.03.19)
- Öcal, A. (2018). Kadınlarda Göç ve Somatizasyon İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Üsküdar Üniversitesi, İstanbul*.
- Özen, H. ve Cerit, C. (2018). Savaş Nedeniyle Türkiye'ye Göç Ederek İnsani Yardım Kuruluşunda Çalışan Suriyelilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve İlişkili Etmenler. . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli*. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 70-73.
- Sağır, Z. (2018). Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi, İstanbul*.
- Saygın, S. (2018). Hasta D, Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. Current Approaches in Psychiatry Dergisi*, 10(3), 302-323.
- TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.goc.gov.tr> adresinden erişildi. (ET:04.03.19)
- Uyum Buluşmaları. (2019). TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.goc.gov.tr/icerik6/uyum-bulusmalarinin-dokuzuncu-duragi-kocaeli-oldu-350-359-12083-icerik> adresinden erişildi. (ET:03.03.19)
- Üsten, E. (2018). Gendered Perceptions of Threat From Immigrant Minorities: A Social Psychological Analysis of Prejudice Against Syrians in Turkey. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, İzmir*.
- Üzümcü, B. (2017). Küreselleşme Algısı ve Kültürel Uyum Yeteneğinin Girişimcilik Niyetleri Üzerindeki Etkisi: Kamu Üniversitelerinde Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara*.
- Verdiyev, B. (2018). Türkiye'de Eğitim Gören Azerbaycan Uyraklı Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Uyum (İstanbul Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi, Sakarya*.
- Wood, E. ve Rickettsand, T. (2018). EMDR as a treatment for long-term depression: A feasibility study, *The British Psychological Society*, 91, 63-78.

- Yangın, E. (2017). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Kültürleşme Stratejilerini Etkileyen Sosyal Psikolojik Faktörlerin İncelenmesi: Hatay Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Zepeda Mendez, M. vd. (2018). A five-day inpatient EMDR treatment programme for PTSD: pilot study. European Journal of Psychotraumatology, 9(1), 1-10.